

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

СИМАНОВА АНАСТАСІЯ ОЛЕКСІВНА

УДК 330.342.146:339.9(043.3)

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародної економіки Національного авіаційного університету Міністерства освіти і науки України, м. Київ

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор,
Стукало Наталія Вадимівна,
Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, м. Київ,
заступник Голови

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Філіпенко Антон Сергійович,
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин;

доктор економічних наук, професор
Орехова Тетяна Вікторівна,
Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця),
професор кафедри міжнародних економічних відносин, в.о. декана економічного факультету;

доктор економічних наук, професор
Булатова Олена Валеріївна,
Маріупольський державний університет,
перший проректор

Захист відбудеться « 10 » листопада 2020 р. о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.02 у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03057, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-Г, ауд. 601.

Автореферат розісланий « 9 » жовтня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради, доктор
економічних наук, професор

Л.Л. Антонюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток глобальної економіки, сприяючи науково-технологічному та економічному прогресу, супроводжується кризовими явищами, екологічними та соціальними проблемами, зокрема значними внутрішньокраїновими, міжкраїновими й міжрегіональними асиметріями в розподілі доходів і багатств, дисбалансами в реалізації людського потенціалу у сфері освіти, охорони здоров'я та на ринку праці, демографічними диспропорціями, деформацією міграційних потоків унаслідок тероризму, конфліктів та війн, пандеміями тощо. Пошук шляхів вирішення викликів сьогодення вбачається у використанні можливостей соціалізації економіки на глобальному рівні.

Концептуальне визначення та практичне осмислення феномену соціальної економіки знаходиться у центрі міждисциплінарного дослідницького інтересу протягом усієї історії людства. Особливо актуалізувалася дана проблематика з другої половини ХХ ст., коли прийшло усвідомлення об'єктивної необхідності й доцільності соціально відповідальної поведінки на мікро- та макрорівнях. Це знаходить відображення не тільки в національних, але й у міжнародних документах, зокрема «Загальній декларації прав людини» (1948), «Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права людини» (1966), Європейській соціальній хартії (1961 р.), Європейській конвенції про захист прав і фундаментальних свобод людини з протоколами (1950 р.), Документі Копенгагенської наради-конференції з людського виміру ОБСЄ (1990 р.), Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» (2015 р.), а також доповідях Римського клубу, зокрема «У пошуках добробуту», тощо.

Загалом розвиток соціальної економіки уособлює реалізацію права людини на гідне життя. В умовах, коли людина ставиться в центр економічної та політичної системи суспільства, в економічно розвинутих державах світу сформувалися різні моделі соціальної економіки, що мають на меті забезпечити добробут, захист, підтримку громадян, а також створити умови щодо самозабезпечення, самореалізації та самозайнятості людини. Результативність моделей соціальної економіки дозволить вирішити суперечності між соціальним та економічним й мінімізувати негативні наслідки новітніх викликів. На сьогодні актуалізуються питання щодо глобального потенціалу соціальної економіки. Окрім цього, пандемія 2019-2020 рр. виявила дилему між економічним зростанням та збереженням здоров'я людей.

Серед зарубіжних науковців різноманітні аспекти, моделі та характеристики соціальної економіки розглядали А. Банерджі, А. Беннер, Ю. Ванг, Дж. Ван Маанен, Х. Ватрін, Г. Віленський, У. Витт, Ф. Гіддінгс, А. Деста, Е. Дюфло, Л. Ерхард, К. Еспін-Андерсон, Б.Е. Ешфорт, Дж. Кастро, Дж. Кворттер, Л. Клейн, М. Кремер, С. Кузнець, М. Курільські, А. Курімото, Ч. Лебо, Б. Леваску, Р. Лі, Р. Лойярд, В. Меншиков, Н. Міхалаш, Л. Мук, А. Мюллер-Армак, Н. Німтен, Д. Овен, В. Ойкен, Т. Пікетті, В. Рьопке, О. Рюстов, А.М. Сакс, Дж. Сакс, П. Самуельсон, В. Сате, Р.М. Тітмусс, Р. Чавеса, Е. Шайн, Д. М. Шлюс, Л. Февро, К.Ф. Флекснер, К. Флістад, Дж. Хікс, Дж. Хеллівелл, В. Шелкль та інші. Ними розроблено концепцію соціальної економіки, обґрунтовано її моделі, ідентифіковано категорію «соціалізація економіки» на різних рівнях, окреслено контури найбільш дискусійних проблем.

В Україні питання соціальної економіки досліджували такі вчені як О.О. Борзенко, О.В. Булатова, О.С. Вишневський, З.І. Галушка, А. Гальчинський, В.М. Геєць, О.О. Герасименко, О.А. Грішнова, В.О. Гришкін, О.Г. Гупало, Н.М. Деєва, О.М. Диба, О.В. Длугопольський, Т.І. Заславська, І.О. Іртишева, Л. Кириленко, А.М. Колот, Т.В. Кожухова, М.В. Корж, Є.М. Лібанова, З.О. Луцишин, О.З. Панкевич, О.А. Приятельчук, Н.В. Резнікова, С.Е. Сардак, Т.В. Семігіна, І.В. Тимків, Л.М. Тимошенко, О.І. Ткач, А.С. Філіпенко, К.В. Шиманська та інші. Вітчизняні науковці акцентували увагу на «соціалізації економіки» переважно з макроекономічної точки зору, на інституційних та інструментальних особливостях функціонування моделей соціальної економіки.

Проблематику глобальної соціалізації досліджували такі науковці як Е. Букодї, А.Ебнер, І.С. Каленюк, Гж. Колодко, М. Коул, Д.Г. Лук'яненко, Дж. Марангос, А. Михненко, Т.В. Орехова, Р. Паскейл, А.М. Поручник, Д. Рестакіс, П. Роберт, Л.В. Руденко-Сударєва, А. Сапір, С.В. Сіденко, Я.М. Столярчук, Н.В. Стукало, І.В. Хаджинов та інші. У контексті глобальної конкурентоспроможності соціалізацію економіки вивчали відомі зарубіжні та вітчизняні науковці як Л. Антонюк, О. Білорус, М. Грін, Т. Мельник, М. Портер, Т. Циганкова, В. Чужиков, К. Шваб, С. Штерн, О. Швиданенко, В. Шевчук, Г. Шмітц та багато інших

Водночас, незважаючи на значні зарубіжні та вітчизняні здобутки у сфері дослідження моделей соціальної економіки, досі не достатньо обґрунтовано їхню мотиваційну та інституційно-інструментальну основи, недосконалою у глобальному розумінні залишається систематизація таких моделей, потребує розвитку економетричний апарат виміру і прогнозування локальних і глобальних індикаторів соціалізації економічних систем різних рівнів, неповністю розкрито глобальний потенціал соціалізації економіки. Свого розв'язання потребують науково-практичні проблеми розвитку моделей соціальної економіки з точки зору їхньої результативності в забезпеченні насамперед зростаючого добробуту населення, що особливо важливо для транзитивних економік, зокрема України. Актуальність, теоретична та практична значущість названих вище питань зумовили вибір теми дослідження, його мету й завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідних тем Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: «Концептуальні основи економічної політики країн світу в контексті досягнення цілей розвитку тисячоліття» (державний реєстраційний номер 0115U002391), здобувачем визначено соціальні аспекти глобального розвитку; «Глобальні проблеми, загрози та виклики економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 016U003356), здобувачем запропоновано теоретичну основу дослідження соціальної економіки та потенціал соціалізації економіки для вирішення глобальних проблем (довідка № 88-904-20 від 20.02.2020 р.); Національного авіаційного університету: «Тенденції та перспективи розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин» (державний реєстраційний номер 0119U101740), здобувачем визначено основні глобальні соціальні тренди розвитку міжнародної економіки, глобальні індикатори моделей соціальної економіки.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вирішення наукової проблеми щодо розроблення й обґрунтування теоретико-методологічних та науково-практичних засад становлення і функціонування моделей соціальної економіки із визначенням інструментарію забезпечення їх результативності в глобальних умовах розвитку.

Відповідно до зазначеної мети було поставлено та вирішено наступні завдання:

- узагальнити теоретичні підходи до категоріально-понятійного апарату соціалізації економіки у глобальних умовах розвитку;
- виявити глобальні проблеми соціального розвитку та обґрунтувати можливості соціалізації економіки щодо їх вирішення;
- визначити детермінанти, якісні та кількісні характеристики соціальної економіки на глобальному рівні;
- охарактеризувати глобальні тренди розвитку сучасних моделей соціальної економіки;
- здійснити класифікацію моделей соціальної економіки в умовах глобалізації;
- обґрунтувати методологічну базу дослідження моделей соціальної економіки у глобальному вимірі;
- розробити теоретико-методологічний підхід до кластеризації моделей соціальної економіки країн світу;
- розкрити закономірності та особливості розвитку транзитивної моделі соціальної економіки у глобальному форматі;
- оцінити основні джерела фінансування процесу соціалізації економіки у країнах світу;
- розробити факторну модель оцінки глобальних та локальних соціальних індикаторів;
- проаналізувати сучасні соціальні виміри глобального економічного розвитку;
- позиціонувати Україну у форматі транзитивної моделі соціальної економіки;
- обґрунтувати управлінські компоненти процесу соціалізації економіки на національному та глобальному рівнях;
- запропонувати інструментарій забезпечення добробуту населення в моделях соціальної економіки країн світу;
- окреслити перспективи впливу новітніх глобальних трендів на транзитивні моделі соціальної економіки.

Об'єктом дослідження є процес становлення, функціонування та розвитку соціальної економіки у глобальному вимірі.

Предметом дослідження є концептуальні основи та глобальний формат практики функціонування і перспектив розвитку моделей соціальної економіки.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних теоріях економічної теорії, теорії глобалізації, моделювання соціальних економік. Методологічну основу дослідження становлять статичні методи аналізу та моделювання. У проведеному дослідженні для вирішення поставлених у роботі завдань було використано такі загальнонаукові та спеціальні методи: історико-

економічний (для вивчення розвитку категорій «соціалізація економіки», «соціальна економіка», «соціальність», класифікації моделей соціальної економіки – пп. 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2); методи аналізу й синтезу, дедукції, індукції, узагальнення та системного аналізу (для узагальнення, систематизації поглядів і підходів учених на понятійно-категоріальний апарат щодо соціальної економіки, моделей соціальної економіки, а також методології дослідження соціальної економіки та її фінансових джерел – пп. 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.3); економіко-математичний аналіз (у проведенні кластерного аналізу для класифікації моделей соціальної економіки – пп. 3.1, 3.2, у проведенні факторного аналізу для дослідження та побудови зв'язків між локальними (національними) та глобальними індикаторами соціального розвитку за країнами-ядрами моделей соціальної економіки – пп. 4.1, 4.2.); метод кореляційно-регресійного моделювання (для аналізу фінансових джерел соціалізації економік країн світу – пп. 3.3); метод статистичного аналізу (для аналізу та порівняння показників соціального розвитку, а також динаміки національних та глобальних соціальних індикаторів за моделями соціальної економіки – пп. 3.1, 3.2, 4.3, 5.3); компаративного аналізу (для порівняння управлінських аспектів та інструментарію моделей соціальної економіки – пп. 5.1, 5.2.). Використання наведених вище методів дозволило одержати обґрунтовані висновки та результати дисертаційної роботи.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становлять національне та зарубіжне законодавство, статистичні дані Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Державної служби статистики України, публікації ООН, ЮНКТАД, дані спеціалізованих урядових та неурядових міжнародних організацій (МОП, ВООЗ, МОМ, ЮНЕСКО, ФАО, ВЕФ), міжнародні індекси та рейтинги, наукові публікації зарубіжних та вітчизняних авторів, інтернет-ресурси, особисті емпіричні дослідження та розробки автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в розробці та поглибленні теоретичних й методологічних положень, а також науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів функціонування моделей соціальної економіки у глобальному вимірі для забезпечення їхньої результативності.

Нові наукові положення, отримані автором особисто та винесені на захист, полягають у наступному:

уперше:

– розроблено комплексний теоретико-методологічний підхід до класифікації моделей соціальної економіки країн світу на основі їхньої кластеризації за глобальними індексами (людського розвитку, соціального прогресу, економічної свободи, добробуту літніх, щасливої планети) з використання розрахункового інструментарію Евклідових міжкраїнових кластерних відстаней; результати емпіричного аналізу, по-перше, підтвердили актуальність класифікації країн за 4-ма класичними моделями соціальної економіки (ліберальною, скандинавською, континентальною та середземноморською) та її адаптивність до глобальних соціальних індексів, по-друге, дозволили виокремити ще одну нову транзитивну модель соціальної економіки; для кожного кластера моделей соціальної економіки згідно із новим методологічним підходом обґрунтовані основні характеристики, якості та особливості функціонування; у результаті факторного моделювання

глобальних та локальних соціальних індикаторів за країнами чотирьох кластерів моделей соціальної економіки були встановлені головні компоненти та чинники їхнього впливу на соціальний розвиток; це дозволило сформулювати адресні практичні пропозиції щодо перспективних траєкторій розвитку моделей соціальної економіки з урахуванням новітніх глобальних факторів впливу: науково-технологічних (цифрова трансформація, штучний інтелект); політичних (конфлікти, війни, тероризм, вимушена міграція); економічних (мережевізація і платформізація, нетрадиційні форми зайнятості); екологічних (ресурсна циркулярність, зелена економіка); соціальних (зростаюча асиметричність доходів і соціальна поляризація, пандемії);

– запропоновано та обґрунтовано методологічний контент функціонування «транзитивної моделі соціальної економіки»; на основі кластерно-факторного моделювання згідно з ідентифікованими глобальними та локальними соціальними індикаторами та міжкраїнового SWOT-аналізу оцінено особливості її становлення та розвитку у країнах світу (Китаї, консервативно та ліберально постсоціалістичних), сильні та слабкі сторони у сферах забезпечення добробуту населення, соціальної інфраструктури, якості життя, охорони здоров'я, освіти, екологічного стану, соціального захисту; загальними характерними рисами транзитивних моделей соціальної економіки є їхнє становлення і розвиток в умовах: нестабільного соціально-економічного стану внаслідок впливу як внутрішніх, так і особливо зовнішніх факторів; ескалації економічної й соціальної нерівності через об'єктивні та суб'єктивні причини ринкового реформування; трансформації традиційних інститутів та відносин у соціальній сфері; крім того, для транзитивних моделей соціальної економіки більшості постсоціалістичних країн характерні високий рівень бюрократії та корупції; основною позитивною рисою цієї моделі соціальної економіки, як правило, є значний людський потенціал, насамперед високий рівень освіти та традиції соціальної справедливості;

удосконалено:

– категоріально-понятійний апарат дослідження соціалізації економіки з його логічним упорядкуванням у концепті глобалізації розвитку; глобальна соціалізація економіки, останніми десятиліттями являла собою ключовий тренд її розвитку, а на сьогодні є складним багаторівневим процесом уніфікації соціальних стандартів, норм, правил, світоглядних і поведінкових настанов за безпосереднім чи опосередкованим втручанням глобальних акторів (ТНК, міжнародні організації, впливові мас-медіа, видатні особистості, спільноти експертів, креативний клас, соціальні мережі) у суспільні відносини й соціальну сферу, спрямованим на формування підґрунтя для забезпечення добробуту населення за рахунок реалізації індивідуальних, групових та колективних спроможностей;

– виявлення і структурування характерних рис ринкової соціальної економіки, спрямованої на забезпечення належного рівня життя населення шляхом надання рівних можливостей для реалізації на конкурентній основі власного потенціалу громадян у всіх сферах життєдіяльності за рахунок регульованого державою розподілу, перерозподілу і споживання суспільних ресурсів і благ: соціальна справедливість, соціальна відповідальність, соціальна солідарність, соціальна єдність, соціальний оптимізм; соціальна якість економічної системи

детермінується рівнем освіти, охорони здоров'я, безпеки та добробуту, тривалістю життя, умовами гідної праці та відпочинку, нарощуванням соціального капіталу;

– управлінські компоненти соціалізації економіки, які залежно від ролі держави мають різні мотивації та організаційно-правові конфігурації: на національному рівні – узагальнено та впорядковано переважно регулятивний інструментарій управління соціалізацією економіки для класичних моделей соціальної економіки; встановлено адміністративно-правовий контролюючий характер управління соціалізацією для транзитивної моделі соціальної економіки, коли держава здійснює безпосереднє керування соціальними процесами із застосуванням змішаних форм їхнього фінансового забезпечення та стимулювання; на глобальному рівні обґрунтовано необхідність системної інституалізації процесу соціалізації як альтернативи соціальному хаосу, напрями модернізації профільних міжнародних організацій – МОП, ВООЗ, МОМ, ЮНЕСКО, ФАО;

– позиціонування України у метриці транзитивної моделі соціальної економіки з виокремленням її основних характерних рис та особливостей; головними рисами соціальної моделі української економіки визначено: обумовленість соціальних програм низькими рівнями доходів переважної більшості населення та його купівельної спроможності внаслідок перманентної кризовості; стрімка втрата людського капіталу внаслідок як природнього скорочення приросту населення, так і еміграції, насамперед молоді, у пошуку кращої заробітної плати та умов життя; невідповідність масштабів і темпів реформування сфер охорони здоров'я, екологічного розвитку, освіти, оборони; ключовою особливістю цієї моделі є відсутність чітких орієнтирів і мотивацій соціалізації економіки через неузгодженості інтересів різних верств населення, корпоративних (великий бізнес) і державних стратегій розвитку;

дістали подальшого розвитку:

– напрямки використання потенціалу соціалізації економіки щодо вирішення глобальних проблем сучасності: ресурсного забезпечення сировиною, енергією, продовольством; бідності та голоду; демографії та міграції населення, безпеки розвитку (політичні конфлікти й війни, міжнародний тероризм), екологічної (здоров'я людини), пандемії; особливу увагу приділено соціальній поляризації (ескалація нерівності та розривів у рівнях доходів і багатств) й інституційним, економічним та інформаційним асиметриям у сфері трудових відносин, що посилюються у процесі становлення індустрії 4.0 зі зростаючим впливом діджиталізації та технологій штучного інтелекту на ринок праці; доведено, що інституційно та інструментально організоване глобальне соціальне співробітництво сприятиме вирівнюванню нерівномірностей та диспропорцій насамперед через інноватизацію розвитку національних соціальних сфер у напрямку досягнення належних стандартів життєдіяльності та добробуту населення;

– концептуальні засади оцінки та оптимізації каналів соціалізації економіки й фінансових джерел їх формування на мікро-, макро- та міжнародному рівнях відповідно до моделей соціальної економіки в різних країнах світу; кореляційно-регресійний аналіз, зокрема, показав, що в розвинутих країнах світу незалежно від особливостей моделей соціальної економіки заробітна платня не корелює в достатній мірі з обсягом прямих іноземних інвестицій, вони впливають опосередковано на добробут населення через

створення нових робочих місць, сприяння соціальної стабільності тощо; натомість у країнах з транзитивними моделями соціальної економіки середньомісячна зарплата залежить від прямих іноземних інвестицій, а на доходи населення більш суттєво впливає обсяг фінансування наукових досліджень і розробок та обсяг кредитів, наданих банками-резидентами;

– методологічна база дослідження моделей соціальної економіки за рахунок впровадження комплексної оцінки їх результативності на трьох рівнях: мікроекономічному (соціальні пакети для найманих працівників, корпоративна соціальна відповідальність, державне приватне партнерство); макроекономічному – на основі національних соціальних індикаторів, коли водночас із традиційними показниками (добробуту, зайнятості населення, демографічної ситуації, соціального захисту, системи охорони здоров'я та освіти) оцінюється соціальна діяльність приватних підприємств та стан довкілля; глобальному – за допомогою відповідних соціальних індексів, традиційний перелік яких людського розвитку, соціального прогресу, економічної свободи, доповнено індексами добробуту літніх та щасливої планети; для групування глобальних та локальних соціальних індикаторів запропоновано і використано факторну модель із застосуванням методу головних компонент;

– інструментарій забезпечення добробуту населення, узагальнений та впорядкований за моделями соціальної економіки; для транзитивної моделі соціальної економіки сформовано інструментарій соціального розвитку за рахунок використання: внутрішніх та іноземних інвестицій для фінансування загальнонаціональних та секторальних цільових програм мікро- і макропроектів (зокрема, соціального розвитку села й органічного фермерства, стимулювання креативних індустрій); пільгових кредитів на навчання, придбання житла та створення бізнесу; негрошової допомоги держави населенню; в умовах якісної трансформації ринку праці доцільно розвивати соціальну інфраструктуру для перепідготовки фахівців та освоєння нових професій за короткотерміновими програмами насамперед на онлайн-платформах (тренінги, семінари, інтенсиви тощо);

– оцінка перспективи новітніх глобальних трендів з позицій їхнього впливу на розвиток моделей соціальної економіки, насамперед транзитивних; серед ключових виокремлено: по-перше, технологізацію на основі штучного інтелекту (якісна трансформація інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності, структури ринку праці й соціальних гарантій вимушеного безробіття, системи професійної освіти протягом життя); по-друге, посилення ролі держав і локалітетів у кризово-турбулентному і політично нестабільному середовищі економічного розвитку (зменшення можливостей фінансування безпосередньо соціальних програм, звуження каналів їхнього зовнішнього кредитування та технічної підтримки, переорієнтація міжнародних міграційних потоків, послаблення потенціалу глобальної безпеки); по-третє, постпандемічність розвитку (багатоваріантність і неочевидність вирішення дилеми «здоров'я людей – економічний розвиток і конкурентоспроможність», ймовірність кардинального перерозподілу бюджетних асигнувань на користь сфери охорони здоров'я, медичної науки та формації, зниження мобільності ринку праці).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретико-методологічні положення дисертаційної роботи можуть бути підґрунтям для

розроблення практичних рекомендацій щодо розвитку моделей соціальної економіки в різних країнах світу та Україні. Отримані науково-практичні результати дисертаційної роботи впроваджено та використано на державному законодавчому рівні, виконавчому рівні, міжнародних структурах, а саме: у законотворчій діяльності Верховної Ради України враховано в матеріалах Парламентських слухань «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки», у проєкті Закону України «Про повну загальну середню освіту» (реєстр. № 10204 від 05.04.2019 р.), проєкті Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» (реєстр. № 10143 від 12.03.2019 р.), представлені 12.02.2020 р. на спільному проєкті Комітету та парламентського телеканалу «Рада» у телепередачі з рубрики НАУКА XXI (довідка № 04-24/18-266 від 21.02.2020 р.), при підготовці Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування до Парламентських слухань на тему «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» (27 листопада 2019 р.) щодо обґрунтування потенціалу екологізації для посилення соціального розвитку країни (довідка №04-15/12-264 від 06.03.2020 р.); опрацьовуються структурними підрозділами Міністерства фінансів України щодо теоретико-методологічних основ формування соціальної економіки України та організаційно-економічного механізму управління процесами соціалізації економіки на макроекономічному рівні й усунення на його основі дестабілізаційних факторів в розвитку країни (довідка № 02000-06-10/6361 від 26.02.2020 р.); у практичній діяльності управління зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської обласної державної адміністрації щодо основних положень програми соціально-економічного регіонального розвитку до 2020 р. (довідка № 24-187/0/98-20 від 24.02.2020 р.); в аналітичній та проєктній діяльності Української асоціації Римського клубу щодо глобального економічного співробітництва країн з метою мінімізації проблем розвитку людства та забезпечення засад сталого розвитку (довідка від 13.03.2020 р.); в аналітичній діяльності Офісу ООН з впровадження проєктів та Програми малих грантів ПРООН щодо використання авторської систематизації глобальних проблем й викликів соціального розвитку та запропонованих можливостей соціалізації економіки щодо їх вирішення (довідка від 20.02.2020 р.); у діяльності Україно-Американської асоціації працівників вищої школи щодо формування нового культурно-освітнього простору в Україні (довідка від 17.02.2020 р.); у діяльності Інституту ІКАО Національного авіаційного університету при розробленні нової стратегії ІКАО (довідка від 19.02.2020 р.); у діяльності Польського економічного співтовариства щодо популяризації економічної науки серед молоді (довідка від 29.02.2020 р.); у навчальному процесі Національного авіаційного університету при підготовці лекцій, навчальних програм дисциплін «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Introduction to Speciality», що дозволило розширити та доповнити тематику навчальних дисциплін з урахуванням сучасних тенденцій розвитку міжнародної економіки (довідка від 17.02.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень здобувача, у ній викладено авторський підхід до трактування, класифікації моделей соціальної економіки у глобальному вимірі, удосконалення соціального інструментарію щодо підвищення добробуту населення. Наукові положення, висновки, результати та пропозиції, які виносяться на захист, отримані

здобувачем самостійно. З наукових робіт, опублікованих у співавторстві, у дисертації використовувалися тільки ті результати, які отримані самостійно автором. Особистий внесок автора в працях у співавторстві конкретизовано в списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження доповідались та обговорювались на міжнародних науково-практичних конференціях: «Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації» (м. Дніпро, 2015 р.); «European Research Area: Status, Problems and Prospects» (м. Ріга, 2016 р.); «Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва» (м. Львів, 2016 р.); «Економіка, фінанси та управління: теорія та практика» (м. Полтава, 2017 р.); «Social sciences for regional development 2017» (м. Даугавпілс, 2017 р.); «Managing International Political Risk: Arising Challenges for Multinationals in a Changing World» (м. Вюрцбург, 2018 р.); «Соціально-економічний розвиток країн: досвід, проблеми, перспективи» (м. Київ, 2018 р.); «Social sciences for regional development 2018» (м. Даугавпілс, 2018 р.); «Суспільна місія класичного університету в сучасному світі» (м. Дніпро, 2018 р.); «Стратегические направления социально-экономического и финансового обеспечения развития национальной экономики» (м. Мінськ, 2018 р.); «Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах інституційних перетворень глобального середовища» (м. Одеса, 2018 р.); «Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт)» (м. Харків, 2019 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (м. Львів, 2019 р.); «Social sciences for regional development 2019» (м. Даугавпілс, 2019 р.); «Сучасні проблеми глобалізаційних процесів в світовій економіці» (м. Київ, 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Наукова молодь - 2019» (м. Київ, 2019 р.); Міжнародній науковій Інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (м. Тернопіль, 2017 р.); а також увійшли до матеріалів Парламентських слухань на тему «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки» (м. Київ, 2019 р.).

Публікації. Результати дослідження опубліковано дисертантом самостійно та у співавторстві в 48 наукових працях, з яких: 2 – розділи в колективних монографіях, 27 – статей (з них 8 – у наукових фахових виданнях України; 17 – у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз та зарубіжних виданнях, 2 – у наукових виданнях, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах), 19 – в інших виданнях. Загальний обсяг опублікованих робіт, що належить особисто дисертантові, становить 23,0 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 366 сторінок. Робота містить 50 рисунків на 17 сторінках, 55 таблиць на 20 сторінках, 6 додатків на 46 сторінках. Список використаних джерел налічує 327 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** надано загальну характеристику та мету досліджуваної проблеми, підкреслено її актуальність, сформульовано завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну, практичне значення та апробацію отриманих результатів.

У розділі 1 «Глобальні виклики та імперативи соціалізації економіки» досліджується соціальний вимір глобального економічного розвитку, обґрунтовується

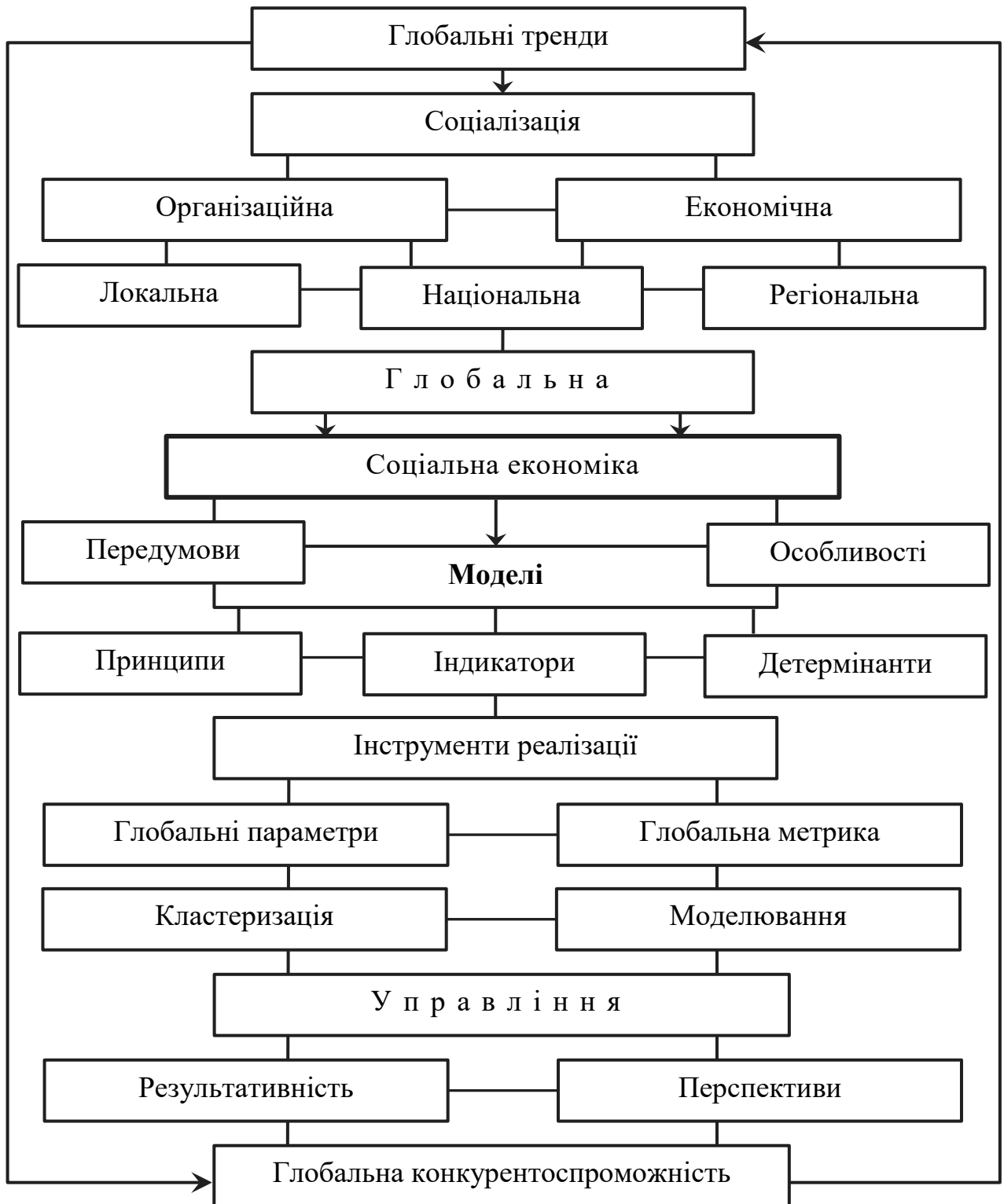
та ілюструється пріоритет соціалізації економіки у вирішенні глобальних проблем людства, розвивається методологія системного дослідження соціальної економіки.

Економічна глобалізація розглядається як об'єктивний багатогранний процес, що має двоїсту природу і проявляється у позитивних та негативних наслідках для розвитку суспільства. З одного боку, глобалізація формує інтегративні взаємозв'язки, взаємозалежності та взаємодії, акселеруючи науково-технологічний, економічний, соціальний і загальноцивілізаційний прогрес. Водночас, зазначено, що глобальна лібералізація ринків надає переваги насамперед висококонкурентним ТНК і країнам їх базування. З другого боку, глобальна відкритість економіки породжує кризові явища і потрясіння, поглиблює соціальні суперечності, дисбаланси та асиметрії, особливо в умовах глобальної політичної нестабільності, загострює глобальні проблеми.

У концепті класифікації глобальних проблем людства згідно з підходами О.Г. Білоруса, Р.Х. Вейда, Г. Вінтера, К. Гелсдорфа, А.М. Колота, Д.Г. Лук'яненка, К.А. Метсона, А.М. Поручника, С.Е. Сардака, Н.В. Стукало, а також фахівців ООН, Римського клубу, Всесвітнього економічного форуму, визначено найбільш значущі з них та гостро актуальні: ресурсного забезпечення сировиною, енергією, продовольством; бідності та голоду (шоста частина населення світу); демографії та міграції населення, безпеки розвитку (політичні конфлікти й війни, міжнародний тероризм); екологічної (здоров'я людини). Як критично актуальну для людської цивілізації виокремлено пандемію COVID-19, яка, по-перше, на якісно новому рівні активізувала традиційні глобальні соціальні проблеми, а, по-друге, вперше обумовила альтернативу – охорони здоров'я людей і економіки, що набула глобального характеру через тотальний карантин та закриття кордонів.

У контексті дослідницьких завдань дисертації особливу увагу приділено соціальній поляризації (ескалація нерівності та розривів у рівнях доходів і багатств, коли на половину населення світу приходить менше 1 % світового багатства) й інституційним, економічним та інформаційним асиметриям у сфері трудових відносин, що посилюються у процесі становлення індустрії 4.0 зі зростаючим впливом діджиталізації й технологій штучного інтелекту на ринок праці. Аргументовано, що саме потенціал соціалізації економіки сприятиме вирішенню глобальних проблем сучасності та окреслено напрями його продуктивної реалізації. Робиться висновок, що інституційно та інструментально організоване глобальне соціальне співробітництво сприятиме вирівнюванню нерівномірностей та диспропорцій сталого людського розвитку з метою досягнення належних стандартів життєдіяльності та добробуту населення.

У роботі розвинуто категоріально-понятійний апарат дослідження соціалізації економіки з його логічним упорядкуванням у концепті глобалізації розвитку (рис. 1). Проілюстровано, що глобальна соціалізація економіки останніми десятиліттями являла собою ключовий тренд її розвитку, а на сьогодні є складним багаторівневим процесом уніфікації соціальних стандартів, норм, правил, світоглядних і поведінкових настанов за безпосереднім чи опосередкованим втручанням глобальних акторів у суспільні відносини й соціальну сферу, спрямованим на формування підґрунтя для забезпечення добробуту населення за рахунок реалізації індивідуальних, групових та колективних спроможностей. Серед них виокремлено ТНК, міжнародні організації, впливові мас-медіа, видатні особистості, спільноти експертів, креативний клас, соціальні мережі.

Рис. 1. Методологічний формат дослідження моделей соціальної економіки у глобальному вимірі

Джерело: авторська розробка

У дисертації зазначено, що філософія соціальної економіки не є новою, з давніх-давен були сформовані погляди на соціальну справедливість, гармонійне співіснування людини та природи, соціальну державу, зокрема філософами Сократом, Платоном, Ж.Ж. Руссо, Г. Спенсером, Ж. Бодрійаром та ін. Однак лише у

XIX ст. було закладено фундаментальні основи теорії соціальної економіки, а її розвиток значно інтенсифікувався після Другої світової війни, коли в програмних документах багатьох політичних партій, а також конституціях ФРН (1949 р.), Франції (1958 р.), Іспанії (1978 р.) почали використовувати поняття «соціальна держава». Сучасна концепція соціальної економіки була розроблена такими німецькими вченими, як А. Мюллер-Армак, О. Рюстов, В. Рьопке, Л. Ерхард, В. Ойкен, а також такими видатними зарубіжними науковцями, як А. Банерджі, Е. Дюфло, Л. Клейн, М. Кремер, С. Кузнець, Т. Пікетті, Дж. Сакс, П. Самуельсон, Дж. Хікс, Дж. Хеллівелл та ін. У соціалістичних країнах, насамперед Радянському Союзі, вона була політично абсолютизована та одночасно дискредитована, оскільки мала не ринковий, а командно-адміністративний характер.

У дисертації ринкова соціальна економіка трактується як така, що спрямована на забезпечення належного рівня життя населення шляхом надання рівних можливостей для реалізації на конкурентній основі власного потенціалу громадян у всіх сферах життєдіяльності за рахунок регульованого державою розподілу, перерозподілу і споживання суспільних ресурсів і благ. Її характерними рисами визначено: соціальну справедливість, соціальну відповідальність, соціальну солідарність, соціальну єдність, соціальний оптимізм. Наголошено, що соціальна якість економічної системи детермінується рівнем освіти, охорони здоров'я, безпеки та добробуту, тривалістю життя, умовами гідної праці та відпочинку. На національному рівні соціальність залежить не тільки від економічних можливостей, але й від ментальних та соціокультурних традицій, які, водночас, нівелюються під зростаючим впливом глобалізації.

У розділі 2 «Глобальні параметри моделі соціальної економіки» досліджено сучасні моделі соціальної економіки у глобальній неоліберальній парадигмі, здійснено класифікацію моделей соціальної економіки в глобальних координатах, обґрунтовано методологічну базу дослідження моделей соціальної економіки.

У роботі теоретичний конструкт «моделі соціальної економіки» базується на загальновизнаному підході до моделі як способу відтворення чи імітації процесів і характерних ознак об'єкт-системи, принципів її організації, аналізу, оцінки та управління.

Оскільки практичне відтворення у повному обсязі соціальних процесів унеможлиблюється через їхні складності та суперечливості, модель соціальної економіки є гіпотетичним відображенням намірів і рівнів соціалізації конкретних країн з орієнтацією на вищі показники добробуту населення. На основі концептуальних підходів Е. Букоді, К. Еспін-Андерсон, Ч. Лебо, Р. Лойярд, Т. Пікетті, П. Роберт, Дж. Сакс, П. Самуельсон, А. Сапір, Н.В. Стукало, Дж. Хікс, Дж. Хеллівелл та ін. й емпіричного аналізу соціальних політик і практик розроблено комплексний теоретико-методологічний підхід до багатокритеріальної класифікації моделей соціальної економіки країн світу. У роботі підтверджено актуальність виокремлення 4-х класичних моделей соціальної економіки (ліберальна, скандинавська, континентальна та середземноморська) та транзитивної моделі (рис. 2).

У дисертації виявлено сильні та слабкі сторони транзитивних моделей у сферах забезпечення добробуту населення, соціальної інфраструктури, якості життя, охорони здоров'я, освіти, екологічного стану, соціального захисту. Показано, що їхні загальні

характерні риси сформувались в схожих політико-економічних умовах: нестабільного соціально-економічного стану внаслідок впливу як внутрішніх, так і особливо, зовнішніх факторів; ескалації економічної та соціальної нерівності через об'єктивні й суб'єктивні причини ринкового реформування; трансформації традиційних інститутів та відносин у соціальній сфері. Акцентовано увагу на тому, що для транзитивних моделей соціальної економіки більшості постсоціалістичних країн характерні високий рівень бюрократії та корупції, що на внутрішньому і міжнародному рівнях дискредитує політичний і реальний потенціал продуктивної соціалізації.

Рис. 2. Критеріальна схема класифікації моделей соціальної економіки

Джерело: розроблено автором

Водночас, позитивною рисою цієї моделі соціальної економіки залишається, як правило, значний людський потенціал, насамперед високий рівень освіти та традиції соціальної справедливості.

Функціонування різних моделей соціальних економік у глобальному середовищі призводить до проблеми оцінювання їх ефективності. При розбіжностях вимірювання соціальних показників у різних країнах світу виникає потреба використання глобальних соціальних індексів, які є однотипними та дозволяють порівнювати результативність функціонування моделей соціальної економіки з подальшим розробленням стратегій підвищення їх ефективності.

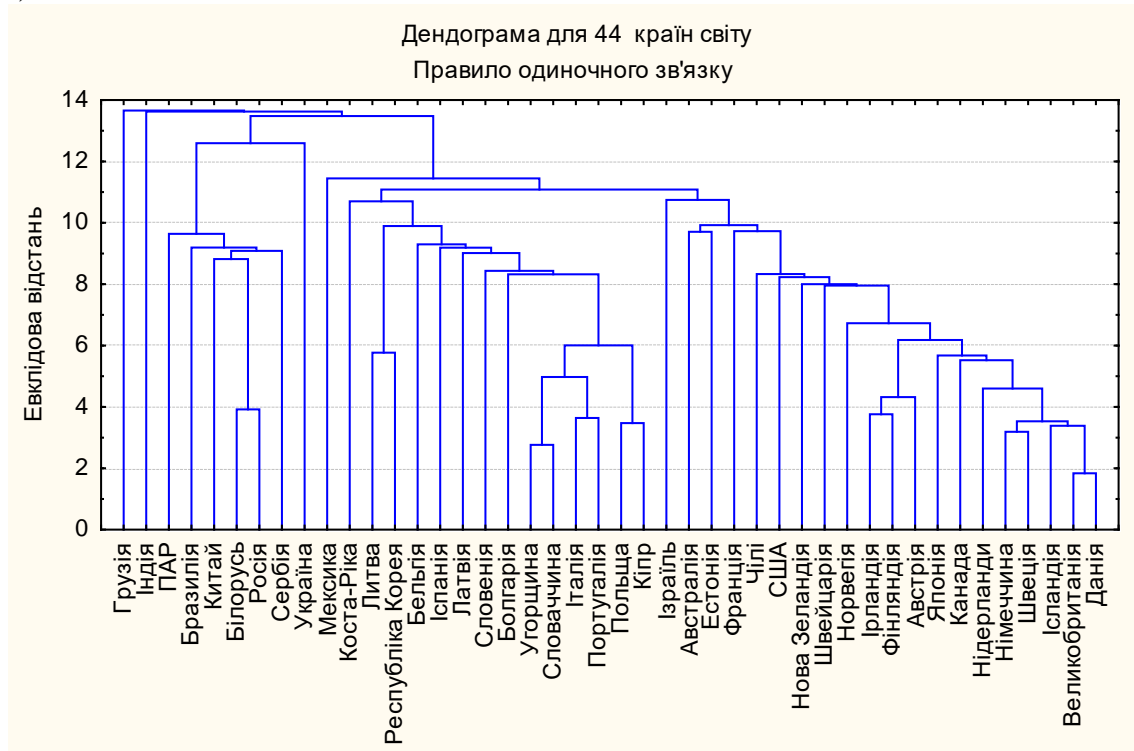
Для оцінки результативності функціонування моделей соціальних економік різних країн світу у глобальному вимірі та їх порівняння пропонується використовувати глобальні соціальні індекси, оскільки вони є універсальними: Human Development Index (HDI, Індекс людського розвитку, серед лідерів Норвегія (0,954), Швейцарія (0,946), Ірландія (0,942), Німеччина (0,939), Гонконг (0,939), Австралія (0,938), Ісландія (0,938), Швеція (0,937), Сінгапур (0,935), Нідерланди (0,933); Social Progress Index (SPI, Індекс соціального прогресу, за яким лідирують Норвегія (90,95), Данія (90,09), Швейцарія (89,89), Фінляндія (89,56), Швеція (89,45), Ісландія (89,29), Нова Зеландія (88,93), Німеччина (88,84), Канада (88,81), Японія (88,34); Index of Economic Freedom (IEF, Індекс економічної свободи, країни-лідери – Гонконг (89,8), Сінгапур (88,6), Нова Зеландія (83,7), Швейцарія (81,5), Австралія (81), Естонія (79,1), Канада (78,5), ОАЕ (76,9), Ірландія (76,7), Чилі (76,5); Global AgeWatch Index (GAWI, Глобальний індекс добробуту літніх, за яким перші місця займають Швейцарія (90,1), Норвегія (89,3), Швеція (84,4), Німеччина (84,3), Канада (84,0), Нідерланди (83,0), Ісландія (81,8), Японія (80,8), США (79,3), Велика Британія (79,2); Happy Planet Index (HPI, Індекс щасливої планети, найвищі показники якого мають країни, що розвиваються, – Коста-Ріка (44,7), Мексика (40,7), Колумбія (40,7), Вануату (40,6), В'єтнам (40,3), Панама (39,5), Нікарагуа (38,7), Бангладеш (38,4), Таїланд (37,3), Еквадор (37,0). Кожен з індикаторів складається із субіндексів, що дозволяє проводити комплексну оцінку результативності моделі соціальної економіки за окремими сферами суспільного життя країни.

Запропоновано, окрім глобальних соціальних індикаторів, використовувати корпоративні та національні соціальні індикатори щодо оцінки стану добробуту та зайнятості населення, демографічної ситуації в країні, систем охорони здоров'я та освіти, соціального захисту населення, соціальної діяльності приватних підприємств, стану охорони довкілля. Зроблено висновок, що розроблення перспективних траєкторій розвитку моделей соціальної економіки має передувати аналіз новітніх глобальних факторів впливу: науково-технологічних (цифрова трансформація, штучний інтелект); політичних (конфлікти, війни, тероризм, вимушена міграція); економічних (мережевізація і платформізація, нетрадиційні форми зайнятості); екологічних (ресурсна циркулярність, зелена економіка); соціальних (зростаюча асиметричність доходів і соціальна поляризація, пандемії)

У розділі 3 «Глобальна метрика моделей соціальної економіки» розроблено теоретико-методологічний підхід до кластеризації моделей соціальної економіки країн світу, охарактеризовано їхні варіації стосовно транзитивних економік, оцінено фінансові канали та джерела соціалізації економіки.

У дисертації проведено кластерний аналіз задля групування країн за моделями соціальної економіки відповідно до 5-ти глобальних соціальних індексів. Завданням кластерного аналізу була розбивка 44 країн світу на ціле число кластерів таким чином, щоб кожна країна належала лише одному кластеру за ключовими ознаками схожості (рис. 3).

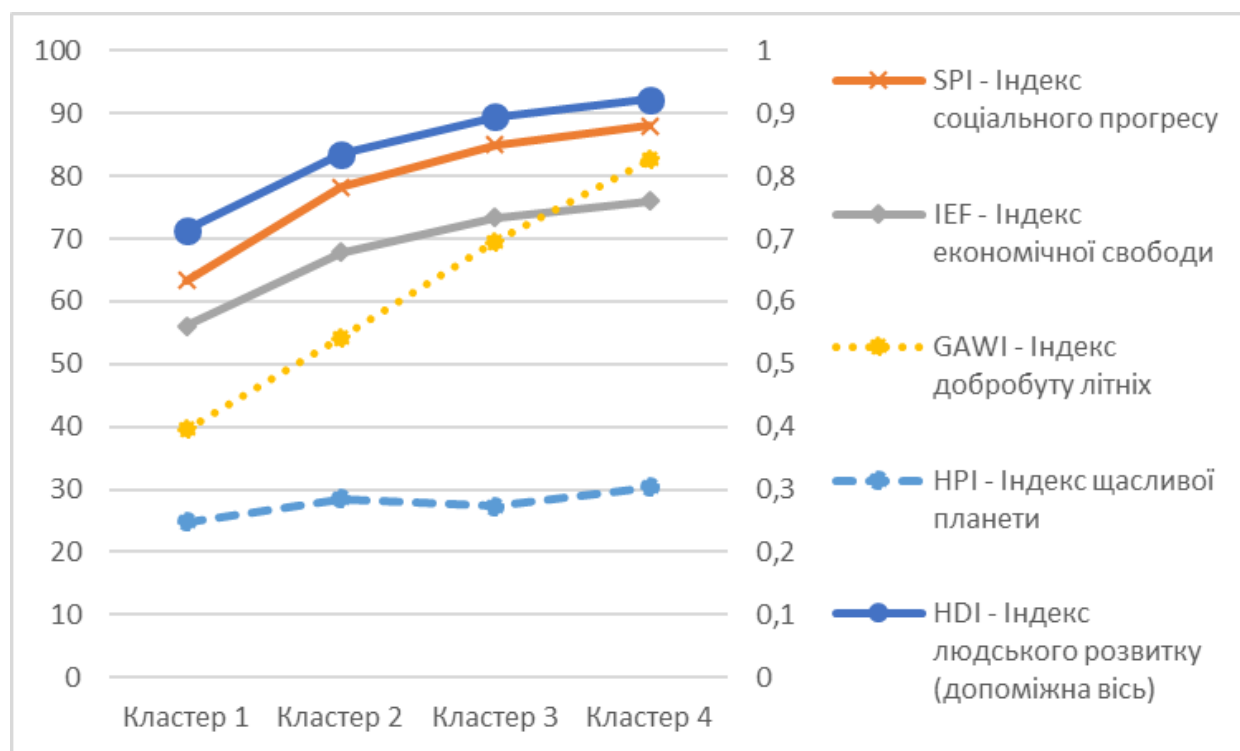
Рис. 3. Дендограма групування 44 країн світу за моделями соціальної економіки

Джерело: розроблено автором

У кластерному моделюванні було застосовано Евклідову відстань у багатомірному просторі та найбільш загальний тип дистанцій за умови, що всім індексам надано однакової ваги. Країни світу розподілилися на 4 кластери відповідно до класичних моделей соціальної економіки. За методом K-середніх сформовано оптимальні кластери шляхом мінімізації внутрішньогрупової варіації та максимізації міжгрупової (рис. 4). Наведено, яких значень у середньому набувають глобальні соціальні індикатори для кожної групи країн.

Кластерне ідентифікування країн світу проілюструвало їхню загальну соціальну результативність. Одночасно підтверджено доцільність класифікації країн за 4-ма класичними моделями соціальної економіки – ліберальною, скандинавською, континентальною та середземноморською. Кластер 1 об'єднав країни, які не входили до класичних моделей, – Сербія, Україна, Росія, Білорусь, Китай, Бразилія, Індія, що засвідчило необхідність виділення нової транзитивної моделі соціальної економіки. Показово, що низка країн з транзитивною економікою (Польща, Словенія, Угорщина, Словаччина, Болгарія, Литва та Латвія) перейшли від транзитивної моделі соціальної економіки до середземноморської, що свідчить про результативність соціально-економічних реформ. Доведено, що результати кластерного моделювання можуть відіграти важливу роль у розробленні та реалізації соціальної політики країнами

першого кластеру для переходу їх до скандинавської моделі соціальної економіки, оскільки, саме ця модель дозволить ефективно використовувати потенціал соціалізації та створити базис для зростання добробуту громадян.

Рис. 4. Графіки середніх показників глобальних соціальних індексів за кластерами 1-4 моделей соціальної економіки

Джерело: розроблено автором

У дисертації обґрунтовано, що результативність соціальної економіки у глобальних умовах має пряму залежність від фінансової бази соціалізації економіки та розроблено концептуальні засади оцінки як внутрішніх, так і зовнішніх каналів соціалізації економіки. Ґрунтовно і поглиблено проаналізовано фінансові джерела їхнього формування: бюджетне фінансування, кредитування (державою, вітчизняними та зарубіжними комерційними банками та фондами, інвестиційними компаніями, міжнародними організаціями), інвестування (пряме та через державні й муніципальні цінні папери), частина доходу підприємств. Економетричний аналіз показав значну залежність соціальних показників транзитивної моделі від фінансування наукових досліджень і розробок та обсягів кредитів, наданих банками-резидентами та істотну – від обсягів прямих іноземних інвестицій, що нехарактерне для інших моделей соціальної економіки.

У розділі 4 «Економіко-математичне моделювання глобальних і національних параметрів соціальної економіки» розроблено факторну модель аналізу глобальних та локальних соціальних індикаторів, визначено місце України у метриці транзитивної моделі соціальної економіки.

У роботі проведено факторне моделювання глобальних та національних параметрів за країнами, ядрами кластерів моделей соціальної економіки. Ядро кластера було визначено за допомогою показника найменших відстаней до центру

кластеру. Для кластеру 1 моделей соціальної економіки ядром є Білорусь – 2,465 відстані, для кластеру 2 – Словаччина (1,25), кластера 3 – Ірландія (2,58), кластера 4 – Швеція (1,46).

Для проведення факторного аналізу моделей соціальної економіки було застосовано метод головних компонент, сутність якого полягає у побудові факторів – головних компонент, кожен з яких представляє лінійну комбінацію вихідних ознак. Використання методу головних компонент ґрунтується на припущенні, що вхідні показники високорельовані (мультиколінеарні) і внаслідок цього їх можна представити меншою кількістю некорельованих гіпотетичних показників (головних компонент), які б зберігали всю інформацію щодо причинно-наслідкового механізму формування певного явища або процесу та не впливали на точність аналізу.

Перша головна компонента C_1 соціальних індикаторів Білорусі пояснює 63,3 % загальної дисперсії, друга головна компонента C_2 – 19,7 %, третя – 12,4% та четверта – 4,6 %. Розрахунки доводять, що три головні компоненти мають 95,4 % накопиченої дисперсії, що є високим показником. Для Словаччини перша головна компонента E_1 пояснює майже 68 % загальної дисперсії, друга – 19,7 %. Інші дві головні компоненти пояснюють менше 13 % загальної дисперсії. Разом 3 головні компоненти соціальних індикаторів Словаччини мають 97,7% накопиченої дисперсії (табл. 1).

Таблиця 1

Характерні значення факторів розвитку моделей соціальної економіки за методом головних компонент у 2013-2018 рр.

Головна компонента	Властиве значення	Відсоток від загальної дисперсії	Кумулятивне властиве значення	Накопичена дисперсія, %
Результати факторного аналізу для Білорусі (транзитивна модель)				
Головна компонента 1 (C_1)	11,39658	63,31434	11,39658	63,3143
Головна компонента 2 (C_2)	3,53823	19,65682	14,93481	82,9712
Головна компонента 3 (C_3)	2,22844	12,38022	17,16325	95,3514
Головна компонента 4 (C_4)	0,83675	4,64862	18,00000	100,0000
Результати факторного аналізу для Словаччини (середземноморська модель)				
Головна компонента 1 (E_1)	12,23582	67,97679	12,23582	67,9768
Головна компонента 2 (E_2)	3,54545	19,69696	15,78127	87,6737
Головна компонента 3 (E_3)	1,79733	9,98515	17,57860	97,6589
Головна компонента 4 (E_4)	0,42140	2,34110	18,00000	100,0000
Результати факторного аналізу для Ірландії (ліберальна, континентальна модель)				
Головна компонента 1 (K_1)	14,42693	80,14958	14,42693	80,1496
Головна компонента 2 (K_2)	2,19497	12,19430	16,62190	92,3439
Головна компонента 3 (K_3)	0,83112	4,61733	17,45302	96,9612
Головна компонента 4 (K_4)	0,54698	3,03879	18,00000	100,0000
Результати факторного аналізу для Швеції (скандинавська модель)				
Головна компонента 1 (M_1)	13,23585	73,53248	13,23585	73,5325
Головна компонента 2 (M_2)	2,58925	14,38474	15,82510	87,9172
Головна компонента 3 (M_3)	1,22462	6,80345	17,04972	94,7207
Головна компонента 4 (M_4)	0,95028	5,27933	18,00000	100,0000

Джерело: розроблено автором

Для Ірландії перша головна компонента K_1 соціальних індикаторів пояснює 80,1% загальної дисперсії, що є високим показником, друга головна компонента – 12,2%. Третя та четверта головні компоненти пояснюють менше 8% загальної дисперсії. Дві головні компоненти K_1 та K_2 мають 92,3% накопиченої дисперсії. Перша головна компонента соціальних індикаторів Швеції M_1 пояснює 73,5% загальної дисперсії, друга головна компонента M_2 – 14,4% загальної дисперсії. Разом ці обидві головні компоненти мають 87,9% накопиченої дисперсії (табл.1).

Загалом за результатами факторного аналізу (табл. 2) встановлено, що у глобальній метриці основними рисами транзитивної моделі соціальної економіки виступають державна підтримка та фінансування соціального сектору, орієнтація на самозабезпечення населення. Важливим для цієї моделі є створення сприятливого середовища для людського розвитку, відкриття власного бізнесу та самозайнятості населення.

Середземноморська модель соціальної економіки характеризується особливою увагою до демографічної ситуації в країнах, підтримки рівня народжуваності, створенням підвалин самозабезпечення громадян, державних дотацій населенню та соціальному сектору. Негативним чинником розвитку моделі є економічна нестабільність та інфляційне зростання доходів населення.

Характеристиками ліберальної та континентальної моделей соціальної економіки є високий рівень життя та доходів населення, показників самозайнятості та самозабезпечення населення, велика тривалість життя, регулювання міграційних та демографічних процесів. Натомість доцільно збільшити державне фінансування сфери охорони здоров'я, що особливо актуалізується в умовах пандемії.

Скандинавська модель вирізняється людиноорієнтованістю економіки, високими стандартами життя, заробітної плати, самозайнятості населення, охорони здоров'я та освіти, а також ефективним державним управлінням у соціальній сфері. Оскільки до четвертого кластеру увійшли країни із класичною ліберальною моделлю соціальної економіки, він перестає бути чистою скандинавською моделлю. Так, вражаючий рівень соціалізації стабільно демонструє Швейцарія. Більше уваги у соціальній політиці країнам цього кластеру пропонується спрямовувати на демографічні та міграційні процеси.

У дисертації здійснено позиціонування України в метриці транзитивної моделі соціальної економіки з притаманними їй загальними характеристиками. Головними рисами соціальної моделі безпосередньо української економіки визначено: обумовленість соціальних програм низькими рівнями доходів переважної більшості населення та його купівельної спроможності внаслідок перманентної кризовості; стрімка втрата людського капіталу внаслідок як природнього скорочення приросту населення, так й еміграції, насамперед молоді, у пошуку кращої заробітної плати та умов життя; невідповідність масштабів і темпів реформування сфер охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, екологічного розвитку, освіти, оборони. В Україні серед країн транзитивної моделі соціальної економіки один із найнижчих показників ВВП у розрахунку на одну особу (менше ніж 4 000 дол. США), найнижча середньомісячна заробітна плата (на рівні 330 дол. США), проте найвищий показник інфляції (11%) та рівня безробіття (9%), смертності (14,8 на 1 000 населення).

Таблиця 2

Узагальнені результати факторного аналізу чинників впливу на розвиток країн кластерів №1-4 моделей соціальної економіки

№ п/п	Кластер моделі соціальної економіки	Головні компоненти соціальних індикаторів		Соціальні індикатори, що не увійшли до складу головних компонент	Соціальні індикатори, що були виключені через високу кореляцію
		Характеристика	Глобальні та локальні соціальні індикатори		
1	Транзитивна. Білорусь (ядро кластеру)	Перша головна компонента індикаторів соціального розвитку - С ₁ . Стан соціального розвитку країни	SPI (X ₂), IEF (X ₃), забезпеченість лікарями на 1000 населення (X ₁₅), державні витрати на освіту, % ВВП (X ₁₆).	Рівень народжуваності, кількість народжених на 1 жінку (X ₁₂); наземні та морські заповідники, % від загальної території (X ₁₈)	HPI (X ₅), рівень безробіття, % (X ₉), частка мігрантів від загальної кількості населення, % (X ₁₁), очікувана тривалість життя при народженні (X ₁₃)
		Друга головна компонента - С ₂ . Базис соціалізації економіки країни	GAWI (X ₄), середньомісячна заробітна плата (X ₆), ВВП у розрахунку на одну особу (X ₇), рівень інфляції, % (X ₈), зростання кількості населення, % (X ₁₀), частка витрат на охорону здоров'я у ВВП, % (X ₁₄).		
		Третя головна компонента - С ₃ . Потенціал до самореалізації та самозабезпечення населення	HDI (X ₁); самозайнятість населення, % від зайнятого населення (X ₁₇)		
2	Середземноморська. Словаччина (ядро кластеру)	Перша головна компонента – Е ₁ . Стан соціального розвитку країни	HDI (Y ₁), GAWI (Y ₄), частка мігрантів від загальної кількості населення (Y ₁₁), державні витрати на освіту, % ВВП (Y ₁₆), самозайнятість населення, % від зайнятого населення (Y ₁₇)	ВВП у розрахунку на одну особу (Y ₇)	HPI (Y ₅), рівень інфляції, % (Y ₈), зростання кількості населення, % (Y ₁₀), частка витрат на охорону здоров'я у ВВП, % (Y ₁₄), наземні та морські заповідники, % від загальної території (Y ₁₈)
		Друга головна компонента – Е ₂ . Потенціал соціалізації щодо забезпечення добробуту	SPI (Y ₂), IEF (Y ₃), середньомісячна заробітна плата, (Y ₆), рівень безробіття, % (Y ₉), забезпеченість лікарями на 1000 населення (Y ₁₅)		
		Третя головна компонента – Е ₃ . Демографічна ситуація країни	очікувана тривалість життя при народженні (Y ₁₃), рівень народжуваності, кількість народжених на жінку (Y ₁₂)		
3	Ліберальна, континентальна моделі. Ірландія (ядро кластеру)	Перша головна компонента – К ₁ . Стан соціального розвитку країни та базис соціалізації економіки країни.	SPI (I ₂), IEF(I ₃), HPI (I ₅), ВВП у розрахунку на одну особу (I ₇), рівень безробіття, % (I ₉), частка мігрантів від загальної кількості населення (I ₁₁), забезпеченість лікарями на 1000 населення (I ₁₅), самозайнятість населення, % (I ₁₇)	Рівень інфляції, % (I ₈), частка витрат на охорону здоров'я у ВВП, % (I ₁₄), наземні та морські заповідники, % від загальної території (I ₁₈)	HDI (I ₁), середньомісячна заробітна плата (I ₆), зростання кількості населення, % (I ₁₀)
		Друга головна компонента – К ₂ . Демографічна ситуація в країні	GAWI (I ₄), очікувана тривалість життя при народженні (I ₁₃), рівень народжуваності, кількість народжених на жінку (I ₁₂), державні витрати на освіту, % ВВП (I ₁₆)		
4	Скандинавська. Швеція (ядро кластеру)	Перша головна компонента – М ₁ . Стан соціального розвитку та рівень добробуту населення	SPI (G ₂), GAWI (G ₄), середньомісячна заробітна плата (G ₆), рівень безробіття, % (G ₉), частка витрат на охорону здоров'я у ВВП, % (G ₁₄), державні витрати на освіту, % ВВП (G ₁₆), самозайнятість населення, % від зайнятого населення (G ₁₇)	ВВП у розрахунку на одну особу (G ₇), рівень народжуваності, кількість народжених на жінку (G ₁₂), очікувана тривалість життя при народженні (G ₁₃)	HDI (G ₁), частка мігрантів від загальної кількості населення (G ₁₁)забезпеченість лікарями на 1000 населення (G ₁₅), наземні та морські заповідники, % від загальної території (G ₁₈)
		Друга головна компонента - М ₂ . Базис забезпечення соціалізації економіки	IEF (G ₃), HPI (G ₅), рівень інфляції, % (G ₈), зростання кількості населення, % (G ₁₀)		

Джерело: розроблено автором

Нереалізованим залишається потенціал самозабезпечення і самозайнятості населення (менше 20% від зайнятого населення), не створено гідні умови праці, високими залишаються бар'єри входження в бізнес через бюрократію та корупцію. Як ключову особливість цієї моделі визначено відсутність чітких орієнтирів і мотивації соціалізації економіки, насамперед через неузгодженості інтересів різних верств населення, корпоративних (власний бізнес, олігархат) і державних стратегій розвитку.

Зроблено висновок, що подолання деструктивних тенденцій розвитку соціальної економіки України уможлиблюється за умов системної модернізації завдань, пріоритетів та інструментів економічної, соціальної, демографічної, екологічної та зовнішньої політики. Запропоновано адресні пропозиції щодо оптимізації внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування соціальних програм і проєктів, спрощення процедур ведення бізнесу, стимулювання соціального партнерства держави та приватного бізнесу, імплементація європейських соціальних стандартів.

У дисертації окрему увагу приділено впливу на соціально-економічну сферу пандемії COVID-2019, оскільки через обмежувальні карантинні заходи очікуються суттєве падіння ВВП, зростання інфляції, збільшення безробіття, згорання прямо не пов'язаних із пандемією соціальних програм. В умовах першої хвилі пандемії кожна країна реагує на неї залежно від епідеміологічної ситуації, і лише Європейський Союз запропонував ряд консолідованих ініціатив і заходів. Загальним є державна монетарна та адресна фінансово-економічна підтримка, насамперед малого і середнього бізнесу. Для України вітчизняними й міжнародними експертами прогнозується чи не найгірший сценарій розвитку подій, тому важливо обрати варіант антипандемічної поведінки із поєднанням жорсткого контролю над COVID-2019 та умовами забезпечення можливої соціально-економічної стабільності.

У розділі 5 «**Забезпечення результативності моделі соціальної економіки у глобальному вимірі**» визначено національний та глобальний формат управління соціалізацією економіки, запропоновано інструментарій реалізації моделей соціальної економіки країн світу для забезпечення добробуту населення, окреслено перспективи впливу новітніх соціальних трендів на транзитивну модель соціальної економіки.

У дисертації виокремлено і досліджено управлінські компоненти соціалізації економіки. Показано, що залежно від ролі держави вони мають різні мотивації та організаційно-правові конфігурації. Виявлено загальні риси та модельні відмінності (табл. 3) управління соціалізацією. Узагальнено та впорядковано переважно регулятивний інструментарій управління соціалізацією економіки для класичних моделей соціальної економіки.

Ліберальна модель соціальної економіки активно застосовує непрямі інструменти фінансово-економічного впливу (субсидії, дотації та пільгове оподаткування для стимулювання створення власного бізнесу), а також профілактичні заходи щодо безробіття, у тому числі систему перекваліфікації та додаткового навчання безробітних із професіями, які втрачають актуальність на ринку праці.

Основні відмінності управління соціалізацією за моделями соціальної економіки

Характеристика	Модель соціальної економіки				
	Ліберальна	Континентальна	Скандинавська	Середземноморська	Транзитивна
Роль держави в управлінні процесами соціалізації економіки	Держава стимулює активність громадян, підприємництво, створює підґрунтя до самозабезпечення населення	Держава перерозподіляє доходи, віддаючи корпоративному сектору інструменти соціального регулювання	Держава забезпечує високий соціальний захист населення, запобігає різкій диференціації рівнів доходів населення	Держава підтримує найуразливіші верстви населення, особливо пенсіонерів	Держава регулює соціальну сферу, затверджує соціальні стандарти, регулює соціальні процеси та захищає окремі верстви населення
Основні засади персоніфікації	Залишковий принцип фінансування малозабезпечених, стимулювання самозайнятості	Пріоритетність корпоративної соціальної відповідальності	Рівність соціальних умов для населення	Соціальні виплати тільки для окремих уразливих категорій громадян	Соціальні виплати окремим верствам населення, зокрема непрацездатним
Фінансування соціалізації	Переважно позабюджетне фінансування	Рівність обсягів державного та приватного фінансування	Переважно державне фінансування	Переважно приватні витрати	Переважно державне фінансування
Інструмент управління	Фінансово-економічні інструменти	Нормативно-правові та фінансові інструменти	Соціальна політика	Нормативно-правове забезпечення	Нормативно-правове забезпечення
Форми управління	Непряме регулювання	Переважно непряме регулювання	Переважно пряма фінансова підтримка	Змішані форми	Змішані форми
Характер управління	Стимулюючий	Стимулюючий, контролюючий	Адміністративний, стимулюючий	Адміністративний	Адміністративний, контролюючий

Джерело: розроблено автором

Континентальна модель соціальної економіки використовує корпоративне пільгове оподаткування, систему укладання соціальних договорів, розгалужену систему професійних об'єднань для стимулювання зайнятості, а також стимулює підвищення кваліфікації або перекваліфікацію в окремих випадках. Активно використовується інструмент заборони будь-якої дискримінації при прийнятті на роботу, реклами на шкідливі предмети та товари, а також інструментарій інформування населення за соціальними установами, програмами, допомозі, проектам тощо. Скандинавська модель соціальної економіки, як основний інструмент соціальної політики використовує фінансову допомогу, а також численні соціальні виплати з безробіття, втрати працездатності та утримання непрацездатних членів сімей, підтримки самотніх інвалідів та людей похилого віку.

Наведений вище інструментарій моделей соціальної економіки щодо підвищення добробуту населення у глобальних умовах може бути адаптований до реалій та ефективно використаний для розвитку середземноморської та транзитивної

моделі соціальної економіки. У роботі встановлено адміністративно-правовий контролюючий характер управління соціалізацією для транзитивної моделі соціальної економіки, коли держава здійснює безпосереднє керування соціальними процесами із застосуванням змішаних форм їхнього фінансового забезпечення та стимулювання.

У результаті селективного порівняльного аналізу сформовано інструментарій соціального розвитку для транзитивної моделі соціальної економіки за рахунок використання: внутрішніх та іноземних інвестицій для фінансування загальнонаціональних та секторальних цільових програм, мікро- і макропроектів, зокрема соціального розвитку села, органічного фермерства, стимулювання креативних індустрій, пільгових кредитів на навчання, придбання житла та створення бізнесу, негрошової допомоги держави населенню тощо. Обґрунтовано доцільність переходу від прямої фінансової допомоги до компенсаційних та стимулюючих пільг. Акцентовано увагу на пріоритеті розвитку соціальної інфраструктури щодо перепідготовки фахівців та освоєння нових професій за короткотерміновими, насамперед на онлайн-платформах, програмами (тренінги, семінари, інтенсиви), що особливо актуально в умовах якісної трансформації ринку праці. Загалом доведено, що транзитивна модель має використовувати інструментарій скандинавської моделі соціальної економіки.

У роботі аргументується, що головними завданнями управління процесами соціалізації на глобальному рівні є оптимізація і мобілізація розподілу фінансових потоків соціальної орієнтації, сприяння реформуванню соціальної сфери, формування та гармонізація глобального соціального простору. Для цього потребується системна інституціоналізація процесу соціалізації як альтернативи соціальному хаосу, модернізація універсальних і профільних міжнародних організацій.

Встановлено, що у глобальних координатах перспектива посилення соціальної складової розвитку країн, насамперед з транзитивною економікою, залежить від використання можливостей, що дають новітні глобальні тренди. Так, технологізація на цифровій основі позитивно впливає на розвиток соціальної економіки через використання блокчейн-технологій (E-government), що спрощує доступ населення до органів державної влади та соціальних послуг, запит публічної інформації, довідок та іншої документації. Через активний розвиток соціальних мереж цифрові технології впливають на цінності та культуру суспільства, формують цифрову свідомість у населення. Подальший технологічний прогрес із використанням штучного інтелекту вочевидь зумовить якісну трансформацію інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності, структури ринку праці та соціальних гарантій вимушеного безробіття, системи професійної освіти протягом життя. Посилення ролі держав і локалітетів, що спостерігається у кризово-турбулентному і політично нестабільному середовищі економічного розвитку, може зумовити зменшення можливостей, фінансування безпосередньо соціальних програм, звуження каналів їхнього зовнішнього кредитування та технічної підтримки, переорієнтацію міжнародних міграційних потоків, послаблення потенціалу глобальної безпеки. Окрему увагу приділено постпандемічності розвитку, який супроводжується багатоваріантністю і неочевидністю вирішення дилеми «здоров'я людей – економічний розвиток і конкурентоспроможність», ймовірність кардинального перерозподілу бюджетних

асигнувань на користь сфери охорони здоров'я, медичної науки та формації, зниження мобільності ринку праці.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми глобальної соціалізації економічного розвитку, обґрунтування теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо формування функціонування і розвитку моделей соціальної економіки країн і регіонів світу. Одержані результати надали змогу сформулювати такі висновки.

1. В умовах глобалізації під впливом транснаціоналізації, регіональної інтеграції та інформатизації уніфікуються соціальні стандарти, норми й правила, гармонізуються поведінкові настанови, мобілізуються індивідуальні, групові й колективні спроможності забезпечення добробуту населення. Використання потенціалу соціалізації економіки сприяє вирівненню глобальних технологічних, політико-економічних, демографічних і безпосередньо соціально-трудова проблем людства. Об'єктивний характер соціалізації економіки за умов спроможності національних урядів і світової спільноти переломити негативні тренди, подолати внутрішньо- і міжкраїнові соціальні диспропорції та асиметрії в неоліберальній парадигмі глобального розвитку потребує системного підходу в розробці різнорівневих політик активізації багатоаспектної соціалізації, глобальної консолідації та міжнародного соціального співробітництва.

2. Соціальна якість ринкової економіки детермінується рівнем освіти, охорони здоров'я, безпеки та добробуту, тривалістю життя, умовами гідної праці та відпочинку і забезпечується регульованим державою акумулюванням, розподілом, перерозподілом і споживанням суспільних ресурсів і благ. Належний рівень життя населення базується на конкурентному наданні рівних можливостей для реалізації власного потенціалу громадян у всіх сферах життєдіяльності та системі цільового соціального захисту. Ключовими характерними рисами соціальної економіки є соціальна справедливість, соціальна відповідальність держави та бізнесу, суспільна соціальна солідарність, соціальна єдність насамперед в періоди гострих політичних та економічних криз, соціальна стабільність і соціальний оптимізм.

3. У процесі еволюції ринкових та державних регулятивних систем через створення достатніх, насамперед економічних, передумов під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів сформувались моделі соціальної економіки, які відображають цілі, принципи, детермінанти та індикатори соціального розвитку в певному законодавчо-нормативному полі та оригінальній інституціональній архітектурі – класичні (ліберальна, континентальна, скандинавська, середземноморська) та транзитивна, характерна для країн, що розвиваються, Китаю, Бразилії, Індії та постсоціалістичних країн. Незалежно від модельного позиціонування кожна країна має свої індивідуальні особливості з урахуванням історико-ментальних, політико-ідеологічних та соціокультурних традицій.

4. Ініціювання національними урядами та формування принципів, реальних правових орієнтирів і параметрів транзитивних моделей соціальної економіки відбувались в умовах нестабільного політичного і соціального стану, поглиблення

економічної й соціальної нерівності у процесі ринкового реформування базових інститутів і відносин економічних систем та їх соціальних сфер, безпрецедентної соціальної поляризації за рівнем доходів і доступом до більшості соціальних послуг, руйнації традиційної соціальної інфраструктури. Відчутним, а найчастіше, і вирішальним був вплив зовнішніх факторів, коли міжнародне кредитування та технічна допомога прямо пов'язувались з умовами досягнення певних ринкових соціальних індикаторів, не сумісних з інтересами та можливостями більшості населення.

5. Реальний стан, проблеми та перспективи соціалізації економіки країн світу дозволяє оцінити кластерний аналіз за глобальними та локальними (корпоративними та національними) індикаторами. Їх факторне моделювання становить фундаментальне підґрунтя для побудови індикаторного конструкта та встановлення головних компонент кожної моделі соціальної економіки, окреслення траєкторій їх удосконалення. Специфіка соціальної економіки полягає в тому, що її результативність безпосередньо залежить від фінансування відповідних програм і проєктів із внутрішніх насамперед бюджетних та зовнішніх кредитно-інвестиційних джерел. Це також, потребує їх належної оцінки та оптимізації для інноватизації фінансових інструментів.

6. Оцінку результативності моделей соціальної економіки доцільно проводити на трьох рівнях – мікроекономічному (соціальні пакети для найманих працівників, рівень корпоративної соціальної відповідальності, державне-приватне соціальне партнерство); макроекономічному (на основі національних соціальних індикаторів добробуту населення, зайнятості населення, демографічної ситуації в країні, охорони здоров'я та освіти, соціального захисту населення, соціальної діяльності приватних підприємств, охорони довкілля) та на глобальному – за допомогою індексів людського розвитку, соціального прогресу, економічної свободи, добробуту літніх, щасливої планети, що створює необхідний методологічний контент та методичні інструменти порівняння однотипових показників і вказує орієнтири прогресу моделі соціальної економіки.

7. У глобальних координатах Україна займає місце серед країн з транзитивною моделлю ринкової соціальної економіки та має всі властиві цьому кластеру характеристики з певними позитивними й негативними відхиленнями. Соціальну модель української економіки характеризує: обумовленість соціальної політики низькими рівнями доходів переважної більшості населення та його купівельної спроможності внаслідок перманентної кризовості та дефіцитності бюджету, непослідовність і незавершеність ринкових економічних реформ, їх невідповідність масштабам і темпам реформування сфер охорони здоров'я, екологічного розвитку, освіти, оборони, соціального захисту, значний рівень тінізації економіки та корупції. Слабкою стороною цієї моделі залишається відсутність чітких орієнтирів і мотивацій соціалізації економіки через неузгодженості інтересів різних верств населення, корпоративних (великий бізнес) і державних стратегій розвитку, що також є підґрунтям соціальної нестабільності, напруженості й конфліктності. Критичною для України стає демографічна проблема, з одного боку, через депопуляцію населення, а з другого – унаслідок безпрецедентної еміграції трудового населення, насамперед молоді, що свідчить про втрату нею соціального оптимізму.

8. Управління процесами соціалізації економіки на національному рівні в залежності від ролі держави в моделі соціальної економіки має стимулюючий, обмежувальний, адміністративний чи контролюючий характер. Використовуються різні форми (прямі та непрямі, змішані), технології (планування, прогнозування, моніторинг, аналіз, оцінка, стандартизація) та інструменти (нормативно-правові, організаційні, фінансові, інформаційні) управління. Для транзитивної моделі соціальної економіки, у т.ч. української, перспективним вектором розвитку є впровадження соціального інструментарію скандинавської моделі. На глобальному рівні завдання управління соціалізацією орієнтовані на гармонізацію національних політик і законодавств у соціальній сфері сприяння її розвитку і реформуванню для оптимізації розподілу фінансових потоків соціального спрямування та вирішення глобальних проблем людства. На сьогодні потребується якісна структурно-функціональна модернізація соціальної глобальної інституційної архітектури.

9. На перспективи розвитку класичних і транзитивних моделей соціальної економіки впливають не тільки внутрішні та регіонально-інтеграційні (насамперед у країнах Європейського Союзу), а й глобальні фактори, що генеруються цифровою технологізацією, 4.0 і 5.0 індустрією зі створенням розумних підприємств і міст, мережевізацією виробничо-логістичних систем, платформізацією бізнесів і державних регулятивних інститутів, екологізацією ключових секторів економіки, революційно змінюючи соціально-трудова сферу насамперед щодо зайнятості населення, організації робочих місць та їх дислокації. Глобальна політична нестабільність видозмінює міграційні потоки, деформуючи природні демографічні процеси. Неочевидним виглядають економічні й соціальні перспективи пандемічного і постпандемічного розвитку, що потребуватиме подальших спеціальних досліджень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ АВТОРА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, розділи в колективних монографіях:

1. Сімахова А.О. «Зелена» економіка: соціальний аспект // *«Зелена» економіка: від глобальної концепції до реалій місцевого розвитку* : колект.моногр. / [Н. В. Стукало, та ін.]. Д. : Середняк Т.К., 2018. 336 с. С. 69-79. (21 др. арк., особисто автору – 0,8 д.а.: екологічний аспект розвитку соціальної економіки)

2. Сімахова А. О. Теоретичні засади розвитку категорії "міжнародна безпека". Соціально-економічна безпека на національному та глобальному рівнях / *Світове господарство та міжнародні економічні відносини : сучасні трансформації та перспективи розвитку: монографія* К.: Видавничий дім «Кондор», 2019. С. 155-161. (особисто автору - 0,9 д.а.: соціальний аспект національної безпеки).

У наукових фахових виданнях України:

3. Стукало Н.В., Сімахова А.О. Моделі соціальної економіки в ринкових умовах, *Економічний вісник університету*. 2017. Випуск 34/1. С. 214-220. (0,8 д.а., особисто автору – 0,7 д.а.: класифікація моделей соціальної економіки в умовах глобалізації).

4. Сімахова А.О. Сутність моделі соціальної економіки в глобальному аспекті, *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 3 (09). С. 29-33. (0,5 д.а.).

5. Сімахова А.О. Аналіз соціального розвитку транзитивних економік в глобальних умовах, *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*, 2018. № 22. С. 244-251. (0,7 д.а.).

6. Сімахова А.О. Соціальні перспективи розвитку науки та цифрової економіки в Україні, *Соціальна економіка*, 2018. Вип. 56. С. 216-221. (0,6 д.а.).

7. Щербань О.Є., Сімахова А.О. Вплив іноземного інвестування на соціально-економічну безпеку України, *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 5(16). С. 44-48 (0,7 д.а., особисто автору – 0,3 д.а.: соціальні аспекти національної безпеки). URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/1897> (дата звернення: 10.01.2019)

8. Сімахова А.О. Скандинавська модель соціальної економіки у глобальних координатах, *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2019. Вип. 23. С. 153-160. (0,7 д.а.).

9. Сімахова А.О. Факторна модель соціального розвитку Білорусі, *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. №2. С. 81-90 (0,9 д.а.).

10. Сімахова А.О. Інструментарій моделей соціальної економіки у глобальному вимірі, *Причорноморські економічні студії*, 2019. № 47. Ч.1. С. 47-50 (0,8 д.а.).

У наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз та зарубіжних виданнях:

11. Сімахова А. О. Аналіз впливу зовнішньоекономічних чинників на добробут населення України в умовах світових інтеграційних процесів// *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. №. 3. С. 263-271. Включено до міжнародної наукометричної бази *Web of Science*. (1 д.а.)

12. Sardak S., Bilka O., Simakhova A. Potential of economy socialization in the context of globalization, *Economic Annals-XXI*, 2017, 164(3-4), 4-8. - doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V164-01> Включено до міжнародних наукометричних баз *Scopus*, *Web of Science*, *EBSCO*, *ERIH PLUS*, *C.E.E.O.L.*, *Index Copernicus* (0,5 д.а, особисто автору - 0,2 д.а: теоретичний екскурс категорії «соціалізація» на різних рівнях управління).

13. Sardak S., Korneyev M., Simakhova A, Bilska O. Global factors which influence the directions of social development. *Problems and Perspectives in Management* (open-access), 2017, 15(3), 323-333. doi: [http://10.21511/ppm.15\(3-2\).2017.02](http://10.21511/ppm.15(3-2).2017.02) Включено до міжнародної наукометричної бази *Scopus*. (1 д.а., особисто автору - 0,4 д.а.: деталізовано глобальні проблеми та виклики розвитку)

14. Menshikov V., Volkova O., Stukalo N., Simakhova A. Social economy as a tool to ensure national security, *Journal of Security and Sustainability Issues* 2017, 2, 211-231. doi: [https://doi.org/10.9770/jssi.2017.7.2\(4\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2017.7.2(4)). Включено до міжнародних наукометричних баз *Scopus*, *EBSCO*, *Crossref*, *RePEc*, *SCIRUS* (1,4 д.а., особисто автору – 0,5 д.а.: теоретичні основи соціальної економіки в глобальному розумінні, визначено зв'язок соціальної економіки та національної безпеки)

15. Menshikov V., Lavrinenko O., Sinica L., Simakhova A. Network capital phenomenon and its possibilities under the influence of development of information and communication technologies, *Journal of Security and Sustainability Issues* 2017, 6(4), 585-

604 doi: [http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4.\(5\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4.(5)). Включено до міжнародних наукометричних баз *Scopus*, *EBSCO*, *Crossref*, *RePEc*, *SCIRUS* (1,5 д.а., особисто автору – 0,1 д.а.: соціальний аспект інформаційно-комунікаційних технологій)

16. Stukalo N., Simakhova A. Global parameters of social economy clustering. *Problems and Perspectives in Management* (open-access), 2018, 16(1), 36-47. doi:10.21511/ppm.16(1).2018.04. Включено до міжнародної наукометричної бази *Scopus*. (1,1 д.а., особисто автору – 1 д.а.: розроблено теоретико-методологічний підхід до кластеризації моделей соціальної економіки країн світу)

17. Stukalo N., Steblianko I., Simakhova A., Doroshkevych V. Trends in economic and social security at national and European level: interrelationships, threats and opportunities, *Journal Security and Sustainability Issues*, 2018, 8(2), 199–208. doi: [http://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2\(7\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2(7)). Включено до міжнародних наукометричних баз *Scopus*, *EBSCO*, *Crossref*, *RePEc*, *SCIRUS*, *The European Library*. (0,8 д.а., особисто автору – 0,4 д.а.: тренди розвитку соціальної економіки на Європейському рівні)

18. Stukalo N., Simakhova A. Social Dimensions of Green Economy, *Filosofija. Sociologija*. 2019. Т. 30. Nr. 2, p. 91–99 doi: <https://doi.org/10.6001/fil-soc.v30i2.4015>. Включено до міжнародних наукометричних баз *Scopus* та *Web of Science*. (0,9 д.а., особисто автору – 0,8 д.а.: перспективний екологічний тренд для розвитку моделей соціальної економіки у глобальному аспекті)

19. Stukalo N., Simakhova A., Shmarlouskaya H. Special features of formation of the source base for economic socialization. *Problems and Perspectives in Management*, 2019, 17(3), 271-279, doi: 10.21511/ppm.17(3).2019.22. Включено до міжнародної наукометричної бази *Scopus*. (0,8 д.а., особисто автору – 0,7 д.а.: теоретико-методологічний підхід до оцінки джерельної бази соціалізації транзитивної економіки)

20. Гришкін В. О., Сімахова А.О. Оцінка зовнішньоекономічного потенціалу України в контексті забезпечення сталого розвитку, *Економічний простір*. 2016. № 112. С. 17-25. Включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*. (0,5 д.а., особисто автору – 0,4 д.а.: соціальні аспекти зовнішньоекономічної діяльності України).

21. Гришкін В. О., Сімахова А. О., Перекопська Ю. С. Аналіз впливу глобалізації на зайнятість населення в Україні, *Проблеми економіки*. 2016. №. 3. С.40-45. Включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*. (0,5 д.а., особисто автору – 0,3 д.а.: теоретичні основи соціальних аспектів глобалізації)

22. Сімахова А.О. Еволюція підходів до трактування соціальної економіки у глобальному розумінні, *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2017. Том 25. Випуск 9. С. 80-89. Включено до міжнародних наукометричних баз *Index Copernicus*, *Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського*, *Research Bib, EconPapers*. (0,8 д.а.).

23. Simakhova A. Economy socialization as a factor in solving modern global problems. *European Journal of Management Issues*, 2018, 26(1-2), 48-54, doi: 10.15421/191806. Включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*. (0,8 д.а.).

24. Сімахова А. О. Транзитивна модель соціальної економіки у глобальному середовищі, *Бізнес Інформ*. 2018. № 7. С. 26-31. Включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*. (0,8 д.а.)

25. Сімахова А.О. Індикатори оцінки ефективності моделі соціальної економіки на глобальному рівні, *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2018. Том 26. Випуск 10. С. 95-100. Включено до міжнародних наукометричних баз *Index Copernicus*, *Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського, Research Bib, EconPapers*. (0,6 д.а.).

26. Натха А.О., Сімахова А.О. Оцінка розвитку зовнішньоекономічної діяльності для підвищення добробуту населення України, *Економічний простір*. 2018. № 131. С. 15-21. Включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*. (0,7 д.а., особисто автору – 0,3 д.а.: засади формування підвалин добробуту в Україні).

27. Сімахова А.О. Соціальність як детермінанта розвитку соціальної економіки у глобальних умовах, *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Випуск 20, частина 3. С. 47-50. Включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*. (0,7 д.а.).

У наукових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз:

28. Сімахова А.О. Україна у глобальних координатах транзитивної моделі соціальної економіки. *Інтелект XXI*. 2019. №6. Частина 2. С. 20-23 Включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*. (0,9 д.а.)

29. Stukalo N., Simakhova A. Social and economic effects of the war conflict in Ukraine for Europe. *Geopolitics under Globalization*, 2018, 2(1), 11-18 doi: [https://doi.org/10.21511/gg.02\(1\).2018.02](https://doi.org/10.21511/gg.02(1).2018.02). Включено до міжнародних наукометричних баз *Directory of Open Access Journals (DOAJ)*, *Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)*, *Index Copernicus*, *JournalTOCs*, *Norwegian Register for Scientific Journals, Series and Publishers (NSD)*, *SciLit*. (0,8 д.а., особисто автору – 0,7 д.а: аспекти розвитку соціальної економіки в Україні).

В інших виданнях:

30. Сімахова А.О. Концепт управління соціально-економічним розвитком із задіянням інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки. *Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації* : Матеріали Міжнар наук.-практ. конф., 26-27 березня 2015 р., м. Дніпропетровськ. Том 1. С. 111-112. (0,1 д.а.).

31. Simakhova A. Theoretical economic basics of the sociality development in the global context. *European Research Area : Status, Problems and Prospects* : the International Academic Congress, September 1-2, 2016, Riga, Latvia. P. 126-127. (0,2 д.а.).

32. Сімахова А.О. Теоретичні основи функціонування соціальної економіки, *Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва*: матеріали Міжнар наук.-практ. конф., 16-17 грудня 2016 р., Львів. Ч. 1. С. 56-58. (0,2 д.а.).

33. Сімахова А.О. Класифікація моделей соціальної економіки у глобальному розумінні. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення*: Матеріали Міжнар. наук. інтернет-конф. (випуск 20), м. Тернопіль, 13 червня 2017 р. С. 70-71. (0,2 д.а.).

34. Сімахова А.О. Глобальний підхід до моделі соціальної економіки, *Економіка, фінанси та управління: теорія та практика: матеріали Міжнар наук.-практ. конф.*, 30 червня 2017 р. Полтава. С. 44-45. (0,2 д.а.).

35. Stukalo N., Simakhova A. Transition model of social economy : problems of development. *Social sciences for regional development 2017*. The materials of the international scientific Conference. Daugavpils : 2018. P. 70-76 (0,6 д.а., особисто автору – 0,5 д.а.: особливості транзитивної моделі соціальної економіки).

36. Stukalo N., Simakhova A. The Role of Foreign Direct Investments in Social Economy Development. *Managing International Political Risk: Arising Challenges for Multinationals in a Changing World*. Conference Proceedings. Würzburg International Business Forum International Business Conference 2018. Würzburg, 24-25 May 2018, PP. 39-46. (0,7 д.а., особисто автору 0,5 д.а.: вплив інвестування на добробут населення).

37. Сімахова А.О. Джерельна база соціалізації транзитивної економіки. *Соціально-економічний розвиток країн: досвід, проблеми, перспективи: матеріали Міжнар наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених*, 29 вересня 2018 р. К.: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2018. С. 14-15 (0,1 д.а.).

38. Simakhova A. Innovative aspects of providing sociality. *Social sciences for regional development 2018 // Abstracts of the 13th International Academic Conference Daugavpils*: 2019. P. 81-87. (0,6 д.а.).

39. Сімахова А.О. Кластеризація моделей соціальної економіки в глобальних умовах, *Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах інституційних перетворень глобального середовища: матеріали VIII Міжнар наук.-практ. конф.*, 28-29 вересня 2018 р. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечнікова, 2018. 208-210. (0,2 д.а.).

40. Сімахова А.О. Соціальні аспекти менеджменту сучасного університету. *Суспільна місія класичного університету в сучасному світі : матеріали Міжнар наук.-практ. конф.*, приуроченої до 100-річчя ДНУ імені Олеса Гончара. Д.: ДНУ, 2018. С. 417-418 (0,15 д.а.).

41. Сімахова А.А. Социализация экономики в современных условиях глобализации, *Стратегические направления социально-экономического и финансового обеспечения развития национальной экономики : материалы II-й Междунар. науч.-практ. конф.*, 27-28 сентября 2018 г. Минск: Право и экономика, 2018. С. 234- 235. (0,1 д.а.).

42. Сімахова А.О. Соціальне значення брендуння університетів у розвитку міста, *Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт) : Матеріали Міжнар наук.-практ. конф.*, квітень-травень 2019 року. Харків : Харківський національний університет міського господарства імені О.Б. Бекетова, 2019 р. С. 387-388. (0,15 д.а.).

43. Simakhova A. Social economy and digital development. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: Матеріали V Міжнар наук.-практ. конф.*, 23–25 травня 2019 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 31. (0,05 д.а.).

44. Simakhova A. Modern trends of social economy development. *Social sciences for regional development 2019: Abstracts of the 14th International Academic Conference*. Daugavpils : 2019. P.13. (0,05 д.а.).

45. Окулич-Козарин В., Сімахова А., Дробязко С. Несколько идей по управлению образовательными услугами на Восточно-Европейском рынке. *Сучасні проблеми глобалізаційних процесів в світовій економіці*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. К.: НАУ, 2019. С. 12-16. (0,3 д.а., особисто автору – 0,1 д.а.: соціальний аспект освіти).

46. Сімахова А.О. Проблемні питання розвитку вищої освіти. *Наукова молодь – 2019*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. К.: ЦП Компринт, 2019. С. 45-47 (0,1 д.а.).

47.. Сімахова А.О. Глобальний аспект управління соціалізацією економіки, *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2019. № 25. С. 210-217. (0,8 д.а.).

48. Сімахова А.О. *Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки*: матеріали Парламентських слухань. К.: 10 квітня 2019 р. С. 109-111. (0,1 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Сімахова А.О. Моделі соціальної економіки у глобальному вимірі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2020.

У дисертаційній роботі досліджено процес соціалізації на мікро-, макро-, регіональному та глобальному рівнях. Обґрунтовано теоретико-методологічні основи становлення соціальної економіки, ідентифіковано її детермінанти і характерні ознаки, запропоновано багатокритеріальну класифікацію моделей соціальної економіки. Охарактеризовано транзитивну модель соціальної економіки та її варіації у глобальній метриці.

Проведено порівняльний аналіз фінансових каналів і джерел соціалізації в країнах світу. Розроблено факторну модель глобальних та локальних соціальних індикаторів. Визначено управлінський інструментарій розвитку моделей соціальної економіки для забезпечення добробуту населення. Визначено глобальні тренди, проблеми та виклики розвитку із оцінкою потенціалу соціалізації щодо їх вирішення.

Ключові слова: глобальна соціалізація, модель соціальної економіки, глобальна соціальна метрика, глобальні соціальні індикатори, локальні соціальні індикатори, глобальні соціальні тренди, управління соціалізацією, соціальне партнерство, міжнародне соціальне співробітництво.

АННОТАЦИЯ

Симахова А.А. Модели социальной экономики в глобальном измерении. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Киев, 2020.

В диссертационной работе исследован процесс социализации на микро-, макро-, региональном и глобальном уровнях. Обоснованы теоретико-методологические

основы становления социальной экономики, идентифицированы ее детерминанты и характерные признаки, предложена многокритериальная классификация моделей социальной экономики. Охарактеризована транзитивная модель социальной экономики и ее вариации в глобальной метрике.

Проведен сравнительный анализ финансовых каналов и источников социализации в странах мира. Разработана факторная модель глобальных и локальных социальных индикаторов. Определен управленческий инструментарий развития моделей социальной экономики для обеспечения благосостояния населения. Определены глобальные тренды, проблемы и вызовы развития с оценкой потенциала социализации для их решения.

Ключевые слова: глобальная социализация, модель социальной экономики, глобальная социальная метрика, глобальные социальные индикаторы, локальные социальные индикаторы, глобальные социальные тренды, управление социализацией, социальное партнерство, международное социальное сотрудничество.

ANNOTATION

Simakhova A. O. Social economy models in a global dimension. – Qualification scientific work, manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of Doctor of Economic Sciences, specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Kyiv Vadym Hetman National University, Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to research on the process of socialization at the micro, macro, regional and global levels. Theoretical and methodological bases of social economy formation aimed at ensuring a proper standard of living by equal opportunities providing for competitive realization of citizens' own potential in all spheres of life due to state-regulated distribution, redistribution and consumption of public resources and goods have been proved. The following characteristics of the social economy have been identified: social justice, social responsibility, social solidarity, social unity, social optimism. The social quality of the economic system is determined by the level of education, health, safety and well-being, life expectancy, conditions of decent work and rest.

A multi-criteria classification of social economy models based on their clustering by global indices (human development, social progress, economic freedom, age watch, happy planet) using the calculation tools of Euclidean interstate cluster distances has been proposed. The results of the empirical analysis confirmed the relevance of the countries' classification according to 4 classical social economy models (liberal, Scandinavian, continental and Mediterranean) and allowed to identify another new transitive social economy model. For each cluster of social economy models according to the new methodological approach the basic characteristics, qualities and features of functioning have been proved.

The transitive social economy model and its variations in the global metric have been characterized. Common characteristics of transitive social economy models have been formed and developed in conditions of unstable socio-economic situation due to the influence of both internal and especially external factors; escalation of economic and social inequality due to objective and subjective reasons of market reform; transformation of traditional institutions and relations in the social sphere. Transitive social economy models

of most post-socialist countries are characterized by a high level of bureaucracy and corruption. The main positive feature of this social economy model is the significant human potential, first of all, the high level of education and the traditions of social justice.

The financial channels and sources of socialization in the world have been analyzed. Correlation-regression analysis showed that in the developed countries, regardless of the features of social economy models, wages do not correlate sufficiently with foreign direct investment, they indirectly affect the welfare of the population through job creation, promoting social stability. In contrast, in countries with transitive social economy models, the average monthly wage depends on foreign direct investment; household incomes are affected by the amount of scientific and technical works financing and the amount of loans provided by banks to residents.

A factor model of global and local social indicators by countries of four clusters of social economy models have been developed. This allowed to formulate targeted practical proposals for perspective trajectories of social economy models considering the modern global factors: scientific and technological, political, economic, environmental, and social.

The management tools of social economy models development for maintenance of well-being of the population have been defined. The main regulatory tools for managing the economy socialization for classical social economy models have been generalized and streamlined. The administrative and legal controlling nature of socialization management for the transitive social economy model has been indicated, when the state directly manages social processes with the use of mixed forms of their financial support and stimulation. At the global level, the need for systematic institutionalization of the socialization process as an alternative to social chaos, the directions of relevant international organizations modernization have been proposed.

The global trends have been recognized, among the key ones are: technologicalization on the basis of artificial intelligence, strengthening the role of states and localities in the crisis-turbulent and politically unstable environment of economic development, post-pandemic development. Problems and challenges of development have been identified: resource provision with raw materials, energy, food; poverty and hunger; demography and migration, development security, environmental problems, pandemic. Special attention has been paid to social polarization and institutional, economic and information asymmetries in the field of labor relations, which are exacerbated in the process of formation of Industry 4.0 with the growing impact of digitalization and artificial intelligence technologies on the labor market. The socialization potential for their solution has been estimated. It has been proved that institutionally and instrumentally organized global social cooperation will help to equalize inequalities and disparities primarily through the innovative development of national social spheres in order to achieve appropriate standards of living and welfare.

Keywords: global socialization, social economy model, global social metrics, global social indicators, local social indicators, global social trends, socialization managing, social partnership, international social cooperation.